

SHEKSPIR ASARLARIDA SATIRA

Muhammedova Inobat Shavkatjon qizi

Farg'ona Davlat Universiteti

Ingliz tili va adabiyoti fakulteti ikkinchi bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqolada mashhur yozuvchi Uilyam Shekspirning maxshur asarlari va ularda mohirona tarzda foydalanilgan satira tushunchasi, shuningdek, adabiyotda satira janri haqida nazariy ma'lumotlar berilgan.

Аннотация: В статье даются теоретические сведения о знаменитых произведениях знаменитого писателя Уильяма Шекспира и умело использованном в них понятии сатира, а также о жанре сатиры в литературе.

Annotation: The article provides theoretical information about the famous works of the great writer William Shakespeare and the genre of satire, as well as the skillfully usage of satire in literature

Kalit so'zlar: satira, adabiyot, dramaturg, pyesa, spektakl, istehzo, janr, fojia, jamiyat, komediya, na'muna, sonet.

Ключевые слова: сатира, литература, драматург, драма, зрелище, ирония, жанр, трагедия, общество.

Key words: satire, literature, dramaturge, drama, spectacle, irony, genre, tragedy, society.

Uilyam Shekspir har doim ingliz adabiyotining eng mashhur va ta'sirli uslubda qalam tebratuvchi adiblaridan bo'lgan. Umrining faqatgina chorak asri davomida yozuvchi sifatida faol bo'lgan Uilyam o'ttiz sakkizta pyesa, bir yuz ellik to'rtta sonet va ikkita epik she'rlar yozgan, va ushbu adabiyot na'munalari ingliz tilini shu darajada yorqin aks ettirgan va qayta kashf etganki, uning asarlari butun dunyoda o'rganilishi kerak bo'lgan adabiyotlar sifatida e'tirof etiladi. Uilyam Shekspir barcha davrlarning eng buyuk dramaturgi va ingliz tili tarixidagi eng ta'sirli yozuvchi hisoblanadi. U hanuzgacha barcha inglizabonlar foydalanayotgan yuzlab so'z va iboralarni yaratdi. Uning adabiyotga ta'siri shunchalik kattaki, uning har bir asari ulkan e'tirofga loyiq.

Shekspirning hayoti va faoliyati uning 400 yildan ko'proq vaqt oldin yashaganligi va o'sha paytdagi ko'plab yozuvlar yo'qolgan yoki hech qachon mavjud bo'lmaganligi sababli, biz uning hayoti haqida hamma narsani bilmaymiz. Quyida o'quvchiga ma'lum qilinadigan barcha ma'lumot va faktlar hujjatli filmlarga asoslangan. Shekspir umrining aynan qaysi yillarida adabiyotga kirib kelgani noma'lum, ammo bugungi faktlar va spektakllar ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, uning bir qancha pyesalari 1592-yilga kelib London teatrlarida sahnalashtirilgan. O'sha paytda u Londonda yetarlicha taniqli bo'lib ulgurgan dramaturg Robert tomonidan bosma nashrlarda tez-tez ko'zga tashlanar edi. Adabiyotda satira haqida ma'lumot beradigan bo'lsak, satira bu keng

tarqalgan janrlardan biri bo'lib, ayrim shaxslar yoki guruhlarining ahmoqligi va kamchiliklarini tanqid qilish uchun hazil va istehzodan foydalanishdir. Bizgacha tarix, siyosat va siyosat namoyondalari to'g'risiga yozilgan satirik asar na'munalari juda muvaffaqiyatli bo'lgan. Ammo satira o'zi qaratilgan mavzu yoki shaxsni shunchaki masxara qilish uchun mo'ljallanmagan; yozuvchining asarda satira qo'llashdan asosiy maqsadi asarda satirik nishonga olingan shaxslarni o'z yo'llarini o'zgartirishga ilhomlantirishdir. Barchamizga ma'lum Jonatan Sviftning "Guliverning sayohatlari", Jorj Oruellning "Molxona", "1984" Lyuis Kerrollning "Alisa mo'jizalar mamlakatida" asarlaridan ham satiraning ajoyib na'munalarni topishimiz mumkin. Bu o'rinda biz Shekspirning "Romeo va Juletta" asaridagi satira haqida to'xtalishimiz zarur. Garchi hozir hamma "Romeo va Juletta"ni fojiali sevgi hikoyasi sifatida qabul qilsa-da, lekin aslida bu asar katta komediya bo'lib, o'quvchilar tomonidan juda jiddiy qabul qilingan, chindan Romeo va Julettaning haddan tashqari bo'rttirilgan harakatlarini bir qarashda eng buyuk drama sifatida qabul qilinadi. Asarda qahramonlar tasviri murakkab ko'rinishga ega. Romeoning fe'l-atvori haqiqatan ham aslan tushunish uchun juda murakkab. Birinchi sahnada Romeo Rozalinga oshiq bo'ladi. Shu qadar tushkunlikka tushadi-ki, hayotini usiz davom ettirishini tasavvur qilolmaydi. Oradan o'n ikki soat o'tgach, u Julettani sevib qoladi. Biror kishining bunday tezlikda sevib qolishi esa albatta haqiqatga zid. O'sha oqshom Romeo Julettaning uyiga ergashdi. U yerda ular turmush qurishga qaror qilishdi. Bularning barchasi yigirma to'rt soat ichida sodir bo'ladi. Keyin Romeo Julettaning amakivachchasini o'ldiradi va uydan haydab yuboriladi. Voqealar rivoji davomida Juletta Romeo bilan birga bo'lish, qochish uchun o'z o'limini soxtalashtirishga qaror qiladi. So'ngida esa, ikkalasi ham ajralishdan ko'ra o'z joniga qasd qilishadi. "Romeo va Juletta" — haqiqiy va chin muhabbat g'oyasini masxara qiluvchi satira. Shekspir yuqoridagi fikrni mustahkamlamoqchi edi, bunga esa xuddi shu davrda ijod qilgan Kristofer Marlo ismli dramaturgning "Karfagen malikasi Dido" nomli asari sabab bo'lgan. Asar Dido ismli ayol haqida edi, asar davomida Dido Cupid ismli qahramonning afsuniga tushib qoladi va darhol Aeneas ismli odamni sevib qoladi. Aeneas ketadi va Dido umidsizlikda o'zini o'ldiradi. "Romeo va Juletta" bir qarashda sevgi g'oyasini aniq masxara qilmoqda, chunki Shekspir Marlioni yomon ko'rardi va o'z spektakllaridan birida dushmanini masxara qilish ajoyib bo'ladi degan maqsadda "Romeo va Juletta"ni yozadi, ammo tomoshabinlar Shekspirning eng hurmatli asarini jiddiy qabul qildilar va bu fojia janridagi asarga aylandi. "Romeo va Juletta" tarixan noto'g'ri tushunilgan sevgi satirasidir.

Shekspir pyesalarida satira ko'pincha yuqori tabaqalarning haddan tashqari poraxo'rligini tanqid qilish, shuningdek, jamiyat normalari va an'analariga qarshi chiqish uchun ishlatiladi. Masalan, Shekspir "O'n ikkinchi kecha" asarida grafinya Oliviya va uning xonadonidagi dag'allik va ikkiyuzlamachilikni tasvirlash orqali jamiyatdagi chirkin illatlar ko'rsatib berilgan. "O'n ikkinchi kecha" — Shekspir satirik asarlarining ajoyib na'munasi. Ushbu asarda bir nechta satirik qahramonlar mavjud

bo'lib, ulardan biri — saroyda Gertsog xizmatiga kirish uchun erkak qiyofasini olgan yosh ayol Viola. Asardagi voqealar rivojidan biroz chetlashdan holda, Shekspir satira qo'llash orqali o'quvchiga yetkazmoqchi bo'lgan fikr bilan tanishamiz. Asarda adib boylik va imtiyoz, ijtimoiy mavqe hamma narsa bo'lgan jamiyat va undagi sinfiy tuzum ustidan kulgan. Asarda Violaning erkak qiyofasida erkin harakatlanishi, dadil nutqi ayol ko'rinishida esa har tomonlama cheklangan erkinliklari jamiyatda chuqur ildiz otib ketgan ikkiyuzlamachilikdan darak beradi. Adib esa o'ziga yuklatilgan, so'z kuchi bilan asrlar mobaynida ildiz otib, butun millat onggiga singib ulgurgan ushbu xislatlar tomiriga bolta urishdek ma'suliyatli ishni uddasidan chiqdi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Shekspir oz vaqt mobaynida ijod qilgan bo'lsada, bir qancha janrlarda asarlar yozdi, o'zidan salmoqli adabiy meros qoldirdi. Shekspirning satiralari o'z davrida jamiyat muammolari uchun ko'zgu vazifasini bajaribgina qolmay, bugungi kunda ham o'zining qimmatli mavqeyini yo'qotmay kelmoqda. Shekspirning satirasi nafaqat o'z davrining ko'zgusi, balki inson tabiatining abadiy sharhidir. Asardagi hech bir mavzu o'z dolzarbligini yo'qotmagani mutolaa davomida o'quvchiga ma'lum bo'lib boradi, bundan adib o'z asarlari uchun mavzuni naqadar ustalik bilan tanlaganini bilishimiz mumkin. Ushbu buyuk asarlar nafaqat ingliz balki butun dunyo adabiyoti durdonalari sifatida hanuz o'rganilmoqda. Zero, adabiyot adibni abadiyatga muhrladi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Pritchard, Arnold (1979), Yelizaveta davrida Angliyadagi katolik loyalizm, Chapel Hill: Shimoliy Karolina universiteti matbuoti, ISBN 0-8078-1345-1.
2. Ribner, Irving (2005), Shekspir davridagi ingliz tarixi o'yini, London: Routledge, ISBN 0-415-35314-9.
3. Ringler, Uilyam, Jr. (1997), "Shekspir va uning aktyorlari: Qirol Lir haqida ba'zi izohlar", Ogden, Jeyms; Scouten, In Lear In Study from Stage: Tanqidiy insholar, Nyu-Jersi: Fairleigh Dickinson Universiteti matbuoti, ISBN 0-8386-3690-X
4. www.lib.ru/SHAKESPEARE/shks_dictionary.txt
5. www.Wikipedia.com